

DÜŞÜNCE ve HAYATA AÇILAN PENCERE

Geçmişten Gelecek Konuşu Beklerken

Sıradan insanları hayatta kazanç ve ünü avlamaya bakar çoğunluk, felsefecilerse doğruluğu. Doğruluğu avlamaya çıkmış Herakleitos'u bekliyorum. Gelecek mi?

HERAKLEİTOS'LA BİR KIR KAHVESİNDE...

Ahmet İNAM

Herakleitos'u bekliyorum. Hani şu "her şey akar" dediği söylenen ünlü filozofu. MÖ 540-480 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen Efes'li soyluyu. Kır kahvesinde serin bir ekim sabahı oturmuşum. Efes'ten mi gelecek? Belki. 2500 yıl öncesinden. Onar'dan gelecek. Onar, Eski Yunanca'da düş demek. Düşten gelecek. Oysa bir gün öncesi düşümde onu güneşte plazma halinde görmüştüm. Plazma maddenin çok yüksek sıcaklıklarda taşıdığı bir özelliği idi. İyi bir elektriksel iletkenlik özelliği gösteriyordu; manyetik alandan kolayca etkileniyordu. Plazma halinde Herakleitos olur mu demeyin sakın, gördüğüm bir düştü.

Peki, düşün, düşlerin bilimle ne ilgisi vardı ki? Herakleitos gibi, huysuz, geçimsiz, karanlık, özür bulucu, bilmece soran, ağlayan bir filozofun ne önemi vardı (Ağlayan filozof demişlerdi ona, oysa bu bir yanlış anlaşılmaya dayanıyordu, "ağlayan" sözcüğü yerinde kullanılmıyordu, yanlış bir çeviriden kaynaklanıyordu bu durum, doğrusu "içten geldiği gibi" olmalıydı!) İçten geldiği gibi olan bir filozofu bekliyordum. Düşümde, geleceğini söylemişti. Herakleitos'un konuştuğu dilde düş, "onar", "ana" sözcüğünden gelmiş olabilirdi, "üst", "yukarı", "aşağıdan yukarı doğru" anlamlarına gelen bir sözdü. Sanki düş görenler yer yüzünden yukarıya, düşün kaynağına doğru gidiyorlardı. Aynı dilde uyanıklık, gerçeklik hüpar sözcüğü ile karşılanıyordu, "hüpa", alt sözcüğünden kaynaklanıyordu. Demek ki Eski Yunanlı, uyanıklığı, gerçeklikle, alta olmakla ilgili görüyordu. Oysa Herakleitos, üstten, yukarıdan gelecekti. Güneşten. Tuhaf, ama inanıyordum.

Anadolu'nun bu bozkır kentinde, Ankara'da bir kır kahvesinde, dünyanın gidişinden, yapılan haksızlıklardan, sıgı, düzeysiz, tatsız, heyecansız, kolayca yaşama biçimi içindeki insanların verdiği acıyla, kacıp, bir süre için içimdeki sesi dinlemeye çalıştığım bir yerdî kır kahvesi. Eğitimin çarpıklığından, sanat beğenilerinin düşüklüğünden, yaşanan hayatın anlamsızlığından duyduğum endişeyle, oturmuş bir başıma çayımı yudumluuyordum. Garsona bir konuk beklediğimi söylemişim. Adını desem bana inanmayacaktı. "Herakleitos'u bekliyorum, çok uzaklardan gelecek" mi demeliydim? Anlar mıydı? Einstein'ın zaman ve mekânı birleştirdiği kuramına dayanarak,

kendisinin üniversitede öğrenci olduğunu bildiğim bu delikanlı garsona Herakleitos'u beklemenin ne demek olduğunu anlatabilir miydim?

Püthagoras'la olan dostluğumdan sonra gelişmişti bu "bekleme" duygusu. Belki benim Godot'yu beklediğimi sanabilirdi. Godot (Godo okunur), Samuel Beckett'in bir oyununun belirsiz kahramanıydı. Beklenirdi. Neden beklenildiği bilinmezdi. Çağımız insanının içine düştüğü anlamsızlığın bir anlatımıydı. Oysa Herakleitos usta bana "Bir kimse bir şeyi beklemeye, beklenmeyen şeyi bulamayacaktır" dememiş miydi?

Bilimsel düşüncenin beklentiyle beslendiğini, binlerce bilim adamının laboratuvarlarda hep, deney, gözlem sonuçlarını beklediklerini bilmiyor muyduk? Beklenmeyen bulamazdı. Düş ise hiç de bilime aykırı değildi. İnsanın hayal gücünün, imgeleminin katılmadığı teori kısıp ve tıkız olmaz mıydı? Bilim ve düşüncenin tarihi de beklentilerle açardı kapısını bize: Geçmiş anlamak için, onu yaşamak gerekmez miydi? Herakleitos'u bunun için bekliyordum, onu, çağını, ondan öncekileri, sonrakileri anlamak için. Büyük bilim adamlarını ve düşünürleri beklemeyi, onlarla buluşmayı öğrenmeliydik. Kitaplarda yazılanlar, kitaplarda kalmamalıydı. Şimdiye getirilmeli, şimdileştirilmeli, yaşanmalıydı. Düşündükçe, Herakleitos'u beklemenin boşuna olmadığına inandırıyordum kendimi. Çünkü, yıllardan beri onu her okuyuşumda, onun çağına, kentine, diline, kültürüne, inançlarına, doğaya ve insanlara bakışına yolculuk ediyor, onunla birlikte, "oralarda" yaşadıklarını, derin bir yük sızlamasıyla duyarak yaşıyordum. Ona kaç kez konuk olmuştum. Şimdi sıra ondaydı.

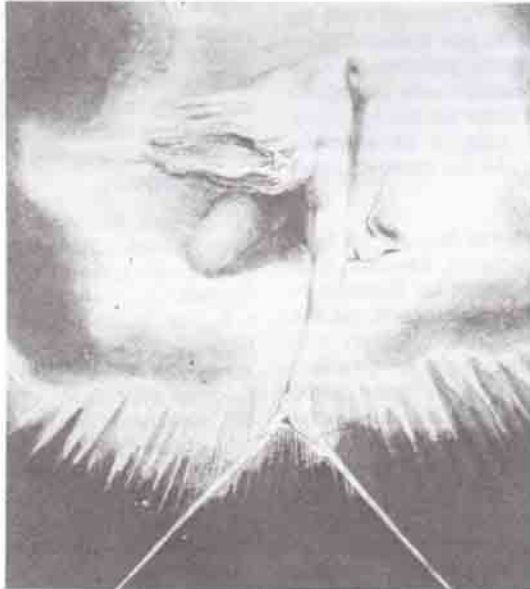
"Geçmiş, yanımda ol, hep" diyordum, kendi kendime. "Yanımda ol, unutulma ki, seni anlayıp, içinde bulunduğum çağı, neyin, nelerin uzantısında bulunduğumu, gelecekte karşıma çıkabilecekleri kavrama olanağına sahip olabileyim. Beynime ve yüreğime yük olma sakın, Seninle kucaklaşıp, seni öğrenip, kendime özgü hayatımı yaşayabileyim. Geleceğimi bekleyebileyim. Geleceği beklemek, geçmiş beklemekle iç içeydi. Herakleitos'u bekliyordum. Hazırlamalıydım kendimi buna.

Kimi bekliyordum? Bloson oğlu Herakleitos'u. Efesli (Bizde, genellikle Fransızca söylenişinin etki-

siyle, Heraklit olarak biliniyordu). En büyük oğul olduğu için, rahip-kral olan babası ölünce yerine geçmesi gerekiyormuş. Krallıktan vazgeçmiş. Yaşadığı dönemde Persler oldukça güçlü, ünlü kral Darius (MÖ 550-486; tahtta kalışı MÖ 522-486) yönetiminde, Ege kıyılarındaki İyonya kent-devletlerini haraca kesmekte. Efes halkı Darius'a karşı çıkmadı. Yıkıntılar arasında bir özgürlük istemiyorlardı. Herakleitos, yönetime karşı oldu. Kentin dışında yaşıyordu. Darius'un sarayına gelmesi için yaptığı çağırışı red ettiği söylenir. Efeslilere kızılıyordu, yığına, kalabalığa. "Çoklar"ın kötü, "az"ların iyi olduğunu söylüyordu. Tüm yetişkin Efesliler kendisini asmalıydı ona göre, çünkü büyük bir yanlış yapmışlar, kentin en değerli politikacısı dostu Hermodoros'u kentten kovmuşlardı. "Eksik olmasın sizlerden zenginlik, ey Efososlular (Efesliler)" diyordu. "kötü olduğunuzun belli olması için!" O dönemdeki Pers istilâsının siyasal yönden oldukça çalkantılı bir yaşama yol açtığını görüyoruz. Herakleitos'un toplumundaki insanlara duyduğu kızgınlık, Batı düşüncesinin gelişiminde, dönemine egemen olan görüşlerin çok ötesinde, farklı düşünceler geliştirmesine yol açtı. Belki de, farklı düşündüğü, duyduğu, anladığı için çevresindeki insanlara kızılıyordu. Acı, iğneleyici bir dili vardı. Efes'teki Artemis tapınağına çekilerek çocuklarla aşık oynadığı söylenir. Çevresinde toplananlara şöyle demiş: "Ne şaşıyorsunuz reziller! Yoksa böyle yapmak, sizinle birlikte devlet yönetmekten daha iyi değil mi?"

Herakleitos, birçok İyonyalı bilge kişi gibi yurdundan göçmedi. O dönem aydınları genellikle Güney İtalya'ya gidiyorlardı. Bunlardan biri MÖ 570-475 yılları arasında yaşamış Kolofonlu (İzmir ile Efes arasında, bugünkü Değirmendere) Ksenofanes'dir. Ksenofanes, Güney İtalya'nın Elea kentine (şimdiki Castellammare di Stabia) yerleşip, şairler söyleyerek (bizim kültürümüzdeki halk ozanları gibi), kentten kente dolaşarak çağının efsâneye dayalı düşüncesini yılmaya çalıştı. Şöyle diyordu: "Doğru, baştan göstermediler ölümlülere Tanrılar her şeyi / Oysa zamanla araştırıp buluyorlar ölümlüler daha iyiyi". Çok tanrılı inanç sistemine karşıydı. Tanrıların insanlara benzetilmesi onu rahatsız ediyordu: "Elleri olsaydı öküzlerin, atların ve arslanların / Yahut resim ve iş yapabilselerdi elle insanlar gibi / Atlar atlara, öküzler öküzlere benzer / Tanrı tasvirleri çizerler ve vücutlar yaparlardı / Her biri kendinin şekli nasılsa ona göre / Habeşler kendi tanrı-

larının basık burunlu ve kara / Trakyalılar da gök göz- lü kızıl saçlı olduklarını sanmakta" diyordu. Düşünceleri o döneme göre oldukça cesurdu. Efsânenin temellerine indirilmiş önemli darbelerdi. Tanrıları insanlar yaratmış, bu yaratıkları düzenin etkisinde kalmışlardı, bağımsız düşünbilime, araştırarak yaşayabilme olanağını yitirmişlerdi. İşte Herakleitosla birlikte Ksenofanes (Aralarındaki ilişki bilinmiyor, yalnız Ksenofanes'e bildiklerini derli toplu anlatmadığı, bilgileri içinde yitip gittiği için kızılıyordu), efsâneyi felsefe ve bilime dönüştürmede iki acılı Egelydi. Herkesin Zeus ve sülâlesine inandığı bir dönemde "Tek tanrı vardır, bu tanrıları ve insanların en ulusudur, ne biçimi ne de düşüncesi bakımından ölümlülere benzer bu tek Tanrı, baştan aşağı görme, baştan aşağı işitmedir, baştan aşağı düşüncedir" diyebilirdi. Biz bu tanrıyı hiçbir zaman kesin olarak bilemeyecektik. İnsan hakikate değil, "hakikati andıran"a ulaşabilirdi. Bilgimize koyduğu sınırla insanın haddini bilmesini öğütüyordu. Evrene bilim gözlüğüyle bak-



Logos'un karanlığına pergelini daldıran bir Herakleitos yaşadı mı?

manın en temel koşulunu çok önceleri duyurmaya çalışılıyordu insanlara: Bilginin sınırlarını bil! Bilim adamı olarak belli bir etkili evren kuramı (teorisi) geliştirmemişti. Yalnız taş ocaklarında ve adalarda görülen fosillerin anlamı hakkında görüşler geliştirmişti. Zenginliğe, debdebeye karşı oluşuyla, Herakleitos'a yakın bir tutum içindeydi. Kendisiyle zar oynamak istemediği arkadaşından "korkak" yanıtını alınca, çirkin şeyler karşısında pek korkak ve yüreksiz olduğunu kabul etmişti. Evet, azdılar, çoklara karşı olan savaşlarında: Bugün bilim, düşünce, sanat adına olumlu olarak yapılanlara baktıkça, haklı olduklarını görüyoruz, bu yalnızların.

Herakleitos böyle bir yalnızdı, çilesi, "misanthrop" (münzevi) biriydi. Kent dışında, hor gördüğü yığın dışında dağlarda yaşadı. Bu çileci, çileli yaşam sonucu zayıfladı, bedeni su topladı. Kente gelip, yağmurlu havadan nasıl kuraklık yaratılacağını sordu doktorlara. Doktorlar bu sözleri anlamadılar. Bunun için onlara küsüp, kendini inek pisliği içine gömdü. Gübrenin sıcaklığı ile üzerindeki ıslaklığı, su toplamış incelmış gövdesini kurutacağını ummuş olmalı. Etkili olmamış bu yöntem. Ölüvermiş pislik içinde. Kimilerine göre yaşamına kendisi son vermiş, kimilerine göre ise, gömüldüğü yerde köpekler yemiş bedenini.

İşte böyle birini bekliyorum. Yığından, dostlarından, yöneticilerden sürekli yakınan acılı birini. Yığından biri olduğum için korkarak bekliyorum. Aklıma

Püthagoras'ın ünlü sözü gellyor: "Hayat panayır gibidir, fuar gibi; nasıl kimileri panayıra alışveriş, kimileri yarışma, en iyileri de seyir (teori, kuram) için gelyorlarsa, hayatta da sıradan insanlar kazanç ve ünü avlamaya bakar çoğunluk, felsefecilerse doğruluğu. Doğruluğu avlamaya çıkmış Herakleitos'u bekliyorum. Gelecek mi?"

Evrenin Şenlik Ateşi: Logos. Logos'uyla Gelen Herakleitos

Dönünce arkamı, göz göze gelyorum. Görüyorum onu. Şaşıyorum. Bir an Evripides'in Sokrates'e Herakleitos'un kitabını verip, ne düşündüğünü sorduğu aklıma gelyor. Sokrates'in yanıtı şöyle: "Anladıklarım iyidir, herhalde anlamadıklarım da, sözlerindeki derinliğe ulaşmak için Deloslu bir yargıca gerek var" (O dönemde Delos adasına yaşayan dalgıçlar pek ünlü imiş!). Deloslu bir dalgıç kadar derine dalamayacağımı düşünüyorum. Sonra geçiyor telâşım. Bir beyaz örtü örtmüş üstüne. Işıl ışıl ışıldayan gözleri var. Konuşuyor. Sesini içimde, düşüncemde duyduğumu anlıyorum. Sesi dışarıdan gelmiyor. İçerden. İçimde konuşuyor, "Şaşıрма çocuk" diyor, bana, "Logos'u anlamayanlar şaşırlar. Aptal insan, her söz karşısında şaşkın şaşkın bakınır. Köpekler anlamadıkları şeylere havlarlar". "Şaşkınlığım dediğiniz türden değil" diyorum. Herakleitosla anlaşamayacağımı duygusu yerleşiyor içime "Huysuz, iletişimsiz biriydi, nasıl da unuttum" diyorum, kendi kendime. Garson çocuk yaklaşıyor o sırada yanıma, konuşumun hâlâ gelp gelmediğini soruyor. Demek ki görmüyor, yanımda oturan Herakleitos'u. "Sizi görmüyor" diyor, garson çocuğu işaret ederek. "Logos herkeste ortaktır" diyor, sesi yumuşak, boğuk. "Herkeste düşünme yeteneği ortak. Evrendeki düzen, düşüncemizdeki düzenle ortak. Logos işte bu. Anlıyor musun çocuk, herkes farklı, kendine göre düşündüğünü sanıyor. Görünen farklılıklara, çokluğa kapılmış gitmişler, arkasındaki düzeni görmüyorlar. Sizin bilim adamlarınız var ya, hele felsefecileriniz, Logos'u mantık, matematik işlemler sanıyor. Aldanmanın bu türüsüne şaşmamak mümkün değil. "Hemen karışıyorum söze, "siz de şaşırsınız, Logos'u anlamayanlar şaşmaz mı?" Gülümsüyor. "Çalıştım mı sanıyorsunuz. Çalışırım doğal ki, çelişkiye dayanır düşünce. evrenin sonsuz işleyişi. Görünen düzeni arıyorlar hep. Bilim diye bellediniz, bu görünen düzene takılıp kalmış, oysa görünmeyen uyum, görünmeyen düzen, daha önemli. Herşeyin aktığı, birbirine dönüştüğü bir evrende yaşıyoruz. Çelişkiler, bir şeyin zıttına dönüşmesi (enantiodrama deniyordu benim dilimde), hareket, sürekli hareket". Soruyorum: "Peki bu değişim rastgele mi oluyor?" "Değil" diyor, sakın sakın, "değişmez ölçülere göre oluyor hep. Hiçbir şey ölçüyü bozamaz. İşte bozulmayan ölçüdür, bu Logos. Bir tanrıdır evrene sene yerleşmiş, onunla bütünleşmiş tanrıdır. Logos, sözdür, tanrıdır, düşüncedir, mantıktır, aynı zamanda toplum düzenidir de. Evren yaşayan bir düzen, Logos'tur. Toplumdaki düzen de öyle. Yazık ki, herkesin içindeki Logos'tan çoğunluk habersizdir." "Güneşte plazma olan siz, ortak Logos taşıdığımız

için, benim içimde konuşuyorsunuz, bana benziyorsunuz." "Güneş de ölçülere uyar, çocuk. İşte bu ortak Logos'u araştırmak gerek. Siz beni aradınız. Evrendeki ortak "Logos Geçitlerinden" (Bu söz Herakleitos'un değil) geçip geldim bu kahveye. Sizin dilinizi konuşuyorum. Bir zamanlar Darius'un ülkesi olan bu topraklara döndüm yeniden".

"Size mal edilen bir uyku, bir düş kuramı var. İsterseniz açıklayayım" diyor. Başını sallıyor. Anlatırken, Herakleitos'u inceliyorum bir yandan. Sevimli, acı çekmiş, çekmekte olan biri gibi. Gülümsüyor sık sık. Gözlerini kapayıp, dalıyor. Dinlemeyi biliyor. İştme. Logos'u işiten bir adam o. Yüzlerce yıllık bilim, felsefe, sanat, inanç serüveninde, çevresinde dönüp, bir türlü yakalayamadığı Logos'u. "Biz sizin kuramınıza göre, bu Logos'lu evreni içimize çekiyormuşuz, nefes alırken. O yüzden akıllı oluyormuşuz (Suluk alma ile "ruh" kavramları "psühê" sözcüğü ile birleşiyor Eski Yunanca'da). Uykudayken unutuyormuşuz evreni. Algılamaya yarayan borular (poroy) kapanıyormuş içimizde. Borular kapanırsa bizi çevreleyen evrenle ilişkilerimiz zayıflıyormuş. Algı borularımız pencerelerimiz gibiymiş. Ruh hiçbir zaman yitip gitmiyormuş, beden ölünce, ruh bu borulardan çıkıyor, evrenin ruhuna katılıyormuş. Bedenli Logos'tan, bedensiz Logos haline gelyormuş, insan ölünce."

"Bu söylediklerin başka bilgilerde de var" dedi, "sonra sözlerimi düz anlamıyla anlamamalısın. Ben, tıpkı zamanımdaki tapınaklarda gelecek hakkında konuşan biliciler (kâhinler) gibi işaret etmeyi severim. Çünkü gördüklerimi ancak böyle anlatabiliyorum. O nedenle bana "karanlık" diyorlar. Sözü mü, Logosu anlayanlar, içindeki Logosla birleştirmiş olanlar anlayabilir. Pek az kişinin işi bu. Logos, kendini kolayca ele vermiyor. Çok şeyi bilenler akıllı olmayabilirler. Değişenin kendisiyle nasıl uyuşturduğunu anlamak kolay değil. Sağırklar ordusu sarmış dünyayı." Bu sözleri söylerken kızgınlık yok bakışlarında. Bu yumuşak tavrından cesaret alarak atılıyor: "Herşeyin tersine, zıttına dönüştüğü düşüncesi sizin yaşadığınız güvenliksiz ortamdan kaynaklanıyor olmasın?" "Görünen düzene takıldın yine, çocuk" dedi, "benim bedenli bir varlık olarak nasıl yaşadığım önemli değil. Sizin çağımızın bilimi takılıyor böyle şeylere. Sosyolojik, psikolojik, tarihsel açıklamaları pek seviyorsunuz. Büyük şeyler hakkında gelişigüzel konuşuyorsunuz. Bilge insan herşeyi doğasına göre inceleyen biridir.

Ben insanla doğayı birbirinden ayırmadım. Toplum da. Evrendeki değişimi, bunun ölçüsünü, kullarını, Logos'unu inceledim. Sizler de hâlâ bilim adına bunu yapıyorsunuz" Sözü nü kestim birden birer. "Hiç batmayan nasıl saklı kalır?" diye soruyordunuz. Ne karanlık bir sözdü bu. Oysa, benim çağımın yavuz filozofu Heidegger (sizinle epey uğraşmıştı, yaşarken ışığı bol olsun. Toprağı bol olsun derler ya, bedeni aramızdan ayrılanlara, ben, ruhu Logos olarak içimizde yaşadığı için, içimizi aydınlatığı için, ışığı bol olsun diyorum!) inceden inceye tar-

tişmişti bu sözlerinizi: Hiç batmayan ne demektir? "Hep doğan" demektir, hep ortaya çıkan, hep doğmakta olan, yani Türkçemin o güzel sözcüğü ile: Doğa! Doğadaki ışık, Güneş'e bağlıdır, Güneş batıyor gibi görünse de hep ışığını gönderir. İçimizin ışığı hiç batmaz. Nasıl saklarız kendimizi içimizdeki ışıktan? Ama ışık kendi kendini aydınlatamaz. Üzerine düştüğü nesnelere aydınlatır yalnızca. Işığın kaynağı Güneş gibi görünse de, Güneş'in kaynağı, evrenin kaynağı nedir? Logos, karanlık mıdır Herakleitos? Pergelinizle ölçüsünü aradığınız Logos karanlık mıdır? İçimizin ışığı karanlık mıdır? Size **skoteinos** (karanlık) diyorlardı. Sözlerinizi anlamadıkları için. Siz düşüncelerinizle varlığı aydınlatmaya çalıştınız. O nedenle size "karanlık" dediler. Sözlerinizi işitenler, sizdeki aydınlığı görebilirler. Düşünmenin aydınlığını. Düşünme elbette zordur. Birey olarak içinizdeki sınırlı Logosla evrenin Logos'unu anlamaya çalışmak. Işığı aydınlatmaya çalışmak. Çalıştılar, sevgili Herakleitos, Einstein bunlardan biriydi. Sızdendi."

Dalgin dalgın baktı yüzüme: "Biliyorum" dedi. "Evrendeki kara delikleri bulmaya çalışıyorsunuz. Bulacaksınız. Sakin ölçüyü kaçırmayın. Ölçüyü kaçıranların başına neler gelir anlayın artık." "Haklısınız" dedim, "Hiç batmayan ölçüsüzlük nasıl saklanabilir ki?" Birden değiştirdi konuyu. "Güneş her gün yenidir", dedi, "Bir çember üzerinde başlangıç ve bitiş aydır. İnsan yaşamı da öyle 30 yıllık dönemlere ayrılabilir. 30 yıl çocuk, 30 yıl olgun, 30 yıl yaşlı, yani, yeniden çocuk olurlar. İnsanın 30 yılı doğanın bir yılı demektir. O da 360 gün yapar; buradan, doğanın bir yılı 360 gün ise, 30 yıllık insan ömrü doğanın bir yılı demek olduğuna göre, en uzun yaşam çevrimini, döngüsünü ya da periyodunu şöyle hesaplayabiliriz: $1/360 = 30/x$; buradan $x = 30.360 = 10800$ yıl çıkar. Evrendeki oluşum 10800 yılda yeniler kendini. Unutma, çocuk, bu sözler o çağın bir yorumuydu, şimdi bilgileriniz daha zengin. Hesaplamalarınız daha zor olacak. Farkındayım. Güneşte oturuyorum. Ama, senin deyimimle "Logos Geçitlerinden" bakıp, dünyada ne olup bittiğini izliyorum. Değiştiriyorum. Öğreniyorum. Yine de Logos'un ateş olduğu görüşüm değişmedi.

"Ateş mi" diyorum "Gerçek olan ateşi mi demek istiyorsunuz yoksa benzetme mi yapıyorsunuz?" "Gerçek ateşi diyorum. Evren ateşten yaratıldı. Her şey ateşin dönüşümüyle oluştu. Ruhumuz da. Evrende bir savaş var. Sürekli kavga. Zıtların savaşı. Gündüz-gece, kış-yaz, savaş-barış, tokluk-açlık, bunların zıtlığı ve uyumu. Tanrı budur."

"Tanrıya inanıyor musunuz?" diyorum. "Logos'a evet" diyor. "Kosmoza. Kavgaya inanıyoruz. Evren kavga üstünde duruyor. Ateş, savaş üstünde." "Gülüveriyorum. "Bu sözleriniz yanlış anlaşılabilir" diyorum, "tıpkı, 'her şey akar', 'Aynı nehre iki kere giremeyiz' sözleriniz gibi." "Doğru", diyor, "Her şey değişir" sözümü anlamıyorlar. Ben değişimdeki değişmeyi, kavgadaki sükünü, sessizlikteki gürültüyü, savaştaki barışı arıyorum. Sizin mantığınızı çelışmeyi öldürdü". "Yanlış", diyorum. Çelişki yanlış

anlaşıldı. Siz yanlış anlaşıldınız. Evrendeki değişme yanlış anlaşıldı. Diyalektik deyim çıktılar." Omuz silkiyor. "Savaş, bütün şeylerin babası, bütün şeylerin hakanıdır, kimilerine tanrı olduğunu bildirir, kimilerine ise insan, kimilerini köle yapar, kimilerini ise özgür. Evrendeki yasa, topluma da yansıyor. Savaşın da ölçüsü (metron) var.

Evrende bir gerginlik var. Bir çatışma. Ölçüsü olan. Ateşten kaynaklanan. Pencereni aç çocuk, Logos Geçitlerini aç. Gözlük tak gözlerine, yeni bir gözlük, evreni Logos açısından gör, Logosla gör. "Bunun için" diyorum, "sizin gibi en az 2500 yaşına gelmem gerek, unutmayın ben bir şaşkın insanım". "Şaşırmanı sürdür öyleyse, her şey zorunlu olarak değişir ve bu değişimler de zorunlu olarak düzenlidir, pencerenden görebiliyor musun düzeni?" Sıkılıyorum. Çaresizliğin verdiği bir saygısızlıkla Herakleitos'la dalga geçmek istiyorum: "Hem görüyorum, hem görmüyorum". Gülüyor. "Uykudaki biri gibi konuşma, rezil" diyor.

Herakleitos: Kendindeki Logosu Araştıran Yalnız Adam

"Ananın-babanın çocuğu gibi davranıyorsun çocuk. Sıradan, yerleşik bilgileri, görüşleri yineleyen papağanlar gibisin. Beni çağırıyor, aklın sıra benimle eğlenmeye kalkıyorsun. Unutma akıllı geçinmeye çalışan insan, Logos'tan saparsa, maymuna döner. Maymun insan için ne ise, insan da Tanrı (Logos) için öyledir. Bu ilişkiyi sizin geometrik ortalama dediğiniz bağıntıyla anlatabilirim. İnsan / Maymun = Tanrı / İnsan. Aynı şey çocuklar için de doğru. Çocuk / İnsan = İnsan / Tanrı. Unutma ki ben birçok kişinin sözünü işittim (Seninkini del), hiçbir bilgeliğin bütün şeylerden ayrı birşey olduğunu tanıyıp anlamaya yanaşmıyor. Bilgeliği seven (Filozof bu demek!), gerçekten birçok şeyin araştırmacı olmalı. Öncelikle kendinin. KENDİMİ ARAŞTIRDIM. Logos'u kendimde buldum çocuk. Ne hocalarımın sözlerinde var, ne de Darius'un hazinelerinde. Ne Zeus'da ne de herhangi bir efsanede.

Ölçüyü kaçıyorsun çocuk. Bizim tapınaklarımızda yazılı sözlerden birkaçını söyleyeyim sana: "Kendini bil" bu bir, "Ölçüyü kaçırma, kararında yap herşeyi" bu iki, üçüncüsü: "Fırsatları değerlendir". Kendini bil: Haddini bil. Yazık ki çok az insan başarıyor bunu. Evrendeki Logos'tan en fazla pay alanlar. En fazla payı Tanrı alır, sonra Logos'u bilen insan gelir. Bizim dilimizde "moira" diye bir sözcük vardır. Yazgı, kader anlamlarına geldi sonraları. Aslında "pay" demek. Herkesin Logos'tan aldığı bir "moira" var. Sıralamayı sürdürüyem. Üçüncü sırada çok şeyleri bildiğini sanıp da Logos'u bilmeyenler gelir. Sizin bilim adamlarınızın çoğu böyledir. Dördüncü sırada, sıradan insan vardır, sonra çocuk, sonra sarhoş, sonra uykudaki insan gelir, en arkada da hayvanlar ve diğerleri vardır. Nasıl ateşe yaklaştırlar kömürler başkalaşarak ateşleşirler, uzaklaştıklarında da sönerlerse, ruhumuz da ortaklaşa olanın ardından gittiğinde Logos'tan pay alır, ayrılsa Logos'suzdur. Akıllı konuşmak isteyenler, herkeste or-

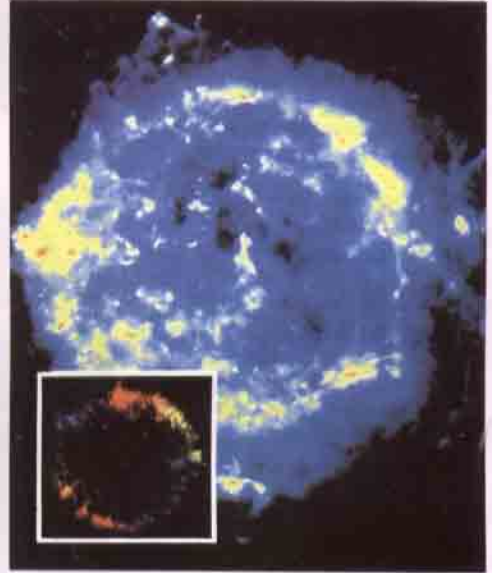


FOTOĞRAFIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Haz.: CEVDET ÇAĞAN

Geçen sayıda yayınladığımız yandaki fotoğraf patlama halindeki Süpernova cassiopeia-A'nın içinden dışa doğru materyal parçacıkların dağılışıydı (büyük). Bu parçacıklar, patlama bulutunun manyetik alanının şeklini değiştiriyorlar (küçük).

Bu sayıda da alttaki fotoğrafı ilginize sunuyoruz.



taklaşa olanın ardından gitmelidirler. Devleti yöneten yasayla kent halkı gibi. Toplumlari yöneten yasalar ne denli farklı görünürlerse görünsünler, birdirler. Logos'a güvenmiyorlar. Güven olmayınca Logos tanimanın elinden kurtulur.

Doğa saklanmayı sever. O yüzden Logos'unu bulamazsın. Tıpkı ruh gibi. Ruhun ucunu bucağını bulamazsın, her yolda yürüsen de, bu kadar derin Logos'u vardır. KENDİMİ ARAŞTIRDIM! Uçsuz bucaksız Logos'umda dolandım, labirentlerini gezdim. Araştırdım.

Adalet tüm evrene egemendir. Ölçüdür o, Logos'tur. Kim, hangi nesne, ölçüyü kaçırırsa, ona adaletli olması öğretilir, ölçüyü kaçırınlar cezalarını çeker. Adalet yerini bulur.

KENDİMİ ARAŞTIRDIM! Ruhumun Logos'unu. Ruhun Logos'u kendi kendini çoğaltır. O riedenle bimsizdir, derindir. Bilinmesi, anlaşılması zordur."

Susuyordum. Utanmışım. Herakleitos'un gülümsemesinde, çektiği 2500 yıllık derin acının izlerini görüyordum. "Özür dilerim" dedim, sessizce. "Şimdi gideceğim, öğrencilerime sizinle konuştuklarımı an-

latacağım. Kuşukum var ama, acaba inanacaklar mı? Gülümsedi yine. "Birgün onlar da senin gibi beni yanlarına çağırıp konuşurlarsa bu sana inandıklarını gösterir" dedi. "Belki", dedim, "yıllar sonra sizi yaşayanlar olur, benim gibi, olağan ki benden farklı olarak. Kendi Logos geçitlerinden, pencerelerinden ulaşırlar size. Sizin herkesle ortak olanı ararken, ne denli yapayalnız kaldığınızı anlarlar sanıyorum" "Onlar yalnız olmayacaklar" dedi. "Logos'un sesini işiten yalnız değildir. Ben de yalnız değilim. Güneşten hep bakacağım. Senin gençlerin ne "Logos'lar" çıkaracak bakalım başımıza!". "Logos'u yakalamak zorundalar" dedim. "Sizden ve Logos'unuzdan pay alacaklar."

Toparlandım. Çantamı elime aldığımda gitmişti. Gitmişti, bozkırın o parlak güneşinden gülümsüyordu. Ben de gülümsedim.

DÜZELTME

Ahmet İnam'ın Ekim 1992 sayımda yayımlanan yazısında s. 11, ikinci sütun, 15. satırda "hayatla bağını koparmış", ifadesi, "hayatla bağını koparmamış" olacaktır. Düzeltiriz.

Beceriden daha zor bulunan, daha güç sezilen, daha az görülen özellik, beceriyi bulup ortaya çıkarma özelliğidir.

E.Hubbord